

Kettős hazában

Beszélgetés Finta Évával

Fotó: Vadócz Dávid

Bár Finta Éva költői jelentőségét az irodalmi szakma régóta elismeri, ám pályája kárpátaljaként, majd az anyaország északi zugaiba áttelepülve is ritkán került előtérbe. Válogatáskötetének kiadására készülve, életpályája számbavételekor sok egyéb mellett erről, itthonról és otthonról, s október apropóján 1956-os családja emlékezetéről is beszélgettünk a Sárospatakon élő, József Attila-díjas szerzővel.

– *Ha csak a tényadatoknál kezdjük, már az adott kor és hely is a történelemben vezet, az ötvenes évek Szovjetuniójába és a kárpátaljai magyarság kisebbségi sorshelyzetébe. Mégis kezdjük az elejétől: honnan indul Finta Éva története?*

– Beregszászon, 1954. január 1-jén születtem. Apai ágon iparosok voltak a Finták, bár mint megtudtam, nagyapám elődei nemesemberek voltak, de tovább gördíteni a családfát már nem volt célokom, mert az ember önmaga által legyen valaki-valami, ne a származása okán.

– *Értelmiségi indíttatást is adott ez a háttér? Vagy milyen más hatások kellettek ehhez?*

– Az ötvenes években a munkásember is olvasott, apám kályhás mesterként mániákusan falta a könyveket. Nagyapám szintén kályhás volt, apai nagyanyám a beregszászi kórházban volt ápolónő, de fiatalon meghalt rapid cukorbetegségben, amikor apám két éves volt, a bátyja három. Édesapjuk ekkor a nagymama gondjaira bízta őket. Anyai ágról tisztántúli gazdálkodók voltak a felmenőim, édesanyám ipari iskolába járt, varrást tanult. Az a tíz esztendő, amit a család kivándorlóként 1928-tól 1938-ig Bel-

giumban töltött, áthangolta a falusi szemléletet, a fiúk például zeneiskolába jártak. Belgiumban a három gyermekük mellé még kettő született, köztük édesanyám, aki az első osztályt is ott végezte el. De nagyapámnak egy szénbányában dolgozva honvágya támadt, és tíz év után hazaköltöztek Beregszászba. A háború alatt két fiukat is elvesztették: Jani, a legidősebb, miután az oroszok bejöttek Kárpátaljára, át akart szökni a határon Magyarországra, soha többet nem hallottak róla, míg Miska bátyámat tizenhat évesen érte áramütés. A gyermekkoromat végigkísérte nagyanyám sóhajtozása a fiai miatt, ám nem volt szokásban a tragédiák emlegetése, apró foszlányokból raktam össze rokonaim történeteit.

– *Ezek az elhallgatások jellemezték az ötvenes-hatvanas évek Szovjetunióját? Október lévén 1956 miatt is aktuális: fennmaradhatott-e így az anyaországi forradalomnak bármiféle emlékezete a helyi magyarság körében?*

– Magáról 1956-ról nem lehet személyes emlékem, két éves múltam. De az öregek beszéltek a forradalom leverése előtti napokban

Gizi nénivel a beregszászi múzeumban, 1970

a Beregszászon átdübörgő tankokról, amikor egy kiskatona kidugta a fejét, és megkérdezte, messze van-e még Egyiptom, mert már hetek óta úton vannak.

De vannak családi vonatkozások is, részben kiderített, vagy nem teljesen elhallgatott történetek, az oroszok bejövetelétől kezdve egészen 1956-ig. Ilyen az anyai nagybátyám, egyben keresztapám története, akit a háború után elvittek „málenkij robotra”, és Szolyván kötött ki. Keresztapámból utána harapófogóval se lehetett kihúzni semmit az ott történteokról, az viszont történelmi tény, hogy a szolyvai foglyok többsége soha nem tért haza. A traumák hatására bezárkóztak az emberek. Egy másik történet: egyik barátnőm édesanyja üzent, látogassam meg, mesélni akar a felmenőimről. Ismerte a dédapámat, aki a szolyvai erdőgazdaság főerdésze volt. Sajnos, mire meg tudtam volna látogatni, már meghalt, ám így is értékes információhoz jutottam, mivel dédapámról és hivatásáról sosem hallottam. Özvegye, akit csak bolond dédikének hívtunk, kelleetlenül, kevés törődéssel nevelte fel a nyakába szakadt félár-

va unokáit, nem szerette a Fintákat. Itt is vannak kiderítetlen dolgok, mert megtudtam, hogy dédapámnak ez volt a második házassága. A Finta-ág tele volt titkokkal és hallgatással.

A közvetlen '56-os családi érintettség megismeréséhez nekem is kellett nyomoznom. Azt tudtuk, hogy édesapám bátyja, Tibor a háború után átlógott Magyarországra, meg is nősült Budapesten. Mint később kiderült, 1956-ban benne volt az eseményekben, utcai beszédet is tartott, állítólag fényképes nyoma is maradt. A forradalom leverése után menekülnie kellett, így kötött ki Amerikában. Sokáig nem adott életjelet magáról, majd egy-egy karácsonyi üdvözlőlap érkezett az apja címére. A „Merry Christmas!” felirat alá mindössze ennyit firkanthott: Tibi. Apámmal nem vette fel a kapcsolatot, szerintem nem akarta a cenzúra figyelmét ráirányítani. Egyetlen családi fotót küldött még, szinte kísérszöveg nélkül, ezen a nyomon indulhattam el, és jóval apám halála után sikeresen felkutattam a nagybátyámat és három unokatestvéremet, a fiait. Tőlük tudom, hogy Tibor 2006-ban két fiával elindult Budapestre, Beregszászba is eljutottak, megkeresni az öccsét és családját, de ekkor már a szüleim nem éltek, s addigra én és a húgaim is áttelepültünk a családjainkkal együtt. A nagybátyám már az osztrák–magyar határon sokkot kapott, olyan élmények emléke tört rá, hogy a fiai alig tudták átvonszolni. Talán ezek hatására kapott strokeot még ebben az évben. Felgyógyult, de már akadozva beszélt, amikor felhívtam telefonon.

Ezek a dolgok maradtak meg nekem '56-ról, ilyen szövevényes családtörténetek, évtizedekig elhúzódó titkokkal, hiányérzetekkel.

– *A hatvanas-hetvenes évek beregszászi magyar közegébe visszatérve, már egy kezdődő irodalmi pályát, fontos embereket, benyomásokat, iskolákat találunk. Kezdjük Kárpátalja pedagóguslegendájával: Drávai Gizella neve és hatása sokszor, sok helyen elhangzott már – hogyan és mikor került a szárnyai alá, s mit adott élete és pályája alakulásához?*

– Drávai Gizella az első világháború alatt vesztette el görögkatolikus pap édesapját, s az egyházi árvákat gyakran adták pedagógiai pályára, így lett tanár. Közünk azáltal lett egymáshoz, hogy ismerte a családjunkat – nagyapámat is –, apámat kiskorától. A bolond dédike nem sokat törődött a két fiúval, Gizi néni pedig be-behívta magához apámat, és megvarrta a fenekén a szakadt nadrágot. Félárvaként érzékeny volt a másik árvaságra. Aztán ötödikben Gizi néni tanítványa lettem, magyar nyelvet és irodalmat tanított nekem. Magányos volt, az édesanyjával élt. Férje, a beregszászi zeneiskola egykori igazgatója budapesti származásúként a háború után visszament a fővárosba, s Gizi néni az édesanyjával maradt, aki idős korára szellemileg leépült, elszökösött otthonról, ezért őrizni kellett. Így mindig megkért valakit, hogy vigyázzon rá, amíg ő tanít. Egy alkalommal apámat is megkérte, engedjen engem át délután, mert szeretne végre pihenni, és nincs más, akinek szólhatna. Tizenkét éves voltam ekkor. Apám gyermekkori adósságát törlesztve beleegyezett, s ez vezetett oda, hogy huszonegy éves koromig kétlaki lettem. Olyan szellemi környezetbe csöppentem, ahol napirenden voltak az érdekes vendégek, a magasröptű, irodalmi témakörök, erkölcsi és hovatartozási kérdések.

– *Horváth Anna képzőművész személye is megkerülhetetlen az Ön életében. Őt is Drávai Gizella szellemi környezetétől kapta?*

– Igen, Horváth Anna keramikus-szobrászművész szinte mindennapos vendég volt Gizi néni parasztkorok vályogházában. Gizi néni tizenhárom évvel volt idősebb, Anna az ő bátorítására látott neki az agyagozásnak, s kerámia-szobraival két éven belül az Ukrán Képzőművészeti Szövetség tagja lett. Barátnők voltak, mégis állandóan vitáztak. Ez a két korosodó nő hatott erőteljesen az én világlátásomra, művelődésemre is. Nemcsak az én életemre gyakoroltak nagy hatást, az egész város szellemi légkörét meghatározták, sőt: egész Kárpátalja magyar etnikumát befolyásolta jelenlétük.

– *Hol, hogyan kezdődött maga az alkotás, az írás? Voltak klasszikus vagy kortárs mintái, előképei?*

– Nem terveztem, hogy írni fogok, bár gyerekként is sokat olvastam. Tizenöt-tizenhat éves koromban naplóírással kísérleteztem, de rájöttem, hogy nem sok érdemleges dolog történik velem. Gizi néni eközben levelezésben állt az akkori irodalmi élet népszerű alakjaival, Váci Mihállyal, Ratkó Józseffel, Czine Mihállyal és a történészekkel, akik a hivatalos és szigorúan cenzúrázott kárpátaljai látogatásaikon titokban fel-felkeresték otthonában, s a személyessé váló kapcsolatok barátsággá lettek. Így történt, hogy Váci Mihály halála 1970-ben családi tragédiaként nehezedett ránk, s én, a kamaszlány

Antall Istvánnal Horváth Annánál, 1985

tollat ragadtam, hogy első, vershez hasonlítható írásomat elkövessem. Később Németh László halála is személyes gyászt váltott ki belőlem. Ilyen intenzív gyermeki rajongással éltem az irodalmat akkoriban.

– *Hogyan nézett ki az akkori kárpátaljai magyar irodalmi közeg?*

– Nemzedékem néhány évvel idősebb tagjai az Ungvári Állami Egyetemen pezsgő szellemi

és kulturális életet éltek, öntudatos nemzeti hovatartozással alakítottak népi táncgyűttest, szamizdat irodalmi lapot, éltek képességeik és lehetőségeik maximumát. Ebben partnerük volt az egyetem néhány tanára, élükön Fodó Sándorral, valamint a költő Kovács Vilmossal. Élénk, mozgalmas szellemi megjelenésük azonban nem szolgálta a fennálló rend érdekeit, aminek felszámolásához alkalmas hátteret biztosított a Balla László és Kovács Vilmos közötti kibékíthetetlen ellentét. Balla az egyetlen magyar nyelvű napilap, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője volt, nem jelentős szerzőként, ám kiváló szervezőként, aki meg tudta győzni a föllette állókat ötletei fontosságáról, a sokkal tehetségesebb Kovács Vilmos viszont megvesztegethetetlen értékítéletével a fiatalok mellett állt, segítette fejlődésüket, és ezzel szembe is állította őket azzal, amit a hatalom képviselt. Végül diákokat rúgtak ki az egyetemről, kézzel stencilezett kis lapocskájukat betiltották, és

1992 augusztusa, a Magyar Írók I. Világtalálkozóján Tóth Krisztinával, Mezey Katalinnal, Oláh Jánossal és Kulcsár Katalinnal

fiatal tehetségek lettek hosszú időre nemkívánatosak az újságok hasábjain. Én nem igazán tartoztam ehhez a közösséghez, a néhány év korkülönbség elválasztott bennünket, s mire egyetemista lettem, lecsengett ez a kulturális háború, bár a viszonyok csak részben rendeződtek. A vízváltó események sok tekintetben visszavetették a kárpátaljai irodalom önálló sodását, viszont más folyamatokat felgyorsítottak. Láthatóvá váltak az erőviszonyok és az értékek, könnyebb volt dönteni, kiállni valami mellett, akár a magunkra maradás árán is.

– 1979-ben jelent meg végül debütáló könyve, a Vállalkozás az örömré. Már kirajzolódik az egyén, egzisztencializmus és egyetemesség későbbi, jellegzetes kérdésköre, s a kritika is óvatos dicsérettel fogadja. Egy helyen szinte megkönnyebbülten írják, hogy nem a kisebbségi sors áll központban. Ehhez jelen kellett lennie az öncenzúrának?

– Első verses füzetem a Kárpáti Igaz Szó hasábjain jelent meg egy sorozat keretében. Balla László ötlete volt, hogy így juttassa kötethez a pályakezdő szerzőket. Az ungvári Kárpáti Kiadó főként az ukrán nyelvű politikai brosúrák nyomtatására érezte magát hivatottnak, így történt, hogy első könyvecském a „csináld magad” ötletéből táplálkozva újságból kivágható, saját kezűleg összefűzhető, ám nagy példányszámú kötetke lett, s eljutott csaknem minden magyar háztartásba. Nehezen adtam ki a kezemből az írásaimat, hiányoltam egy hozzáértő kritikusi látásmódot, amely segítségemre lehetett volna. Az is nyilvánvaló, hogy kisebbségi helyzetünkről írásban nem nyilatkozhattunk, a velünk szembeni elvárások erősen tereltek ideológiailag. Persze, hogy működött az öncenzúra! Az ember, ha ragaszkodott a mondanójához, megtanulta metaforákba csomagolni. S az is egyfajta menekülési útvonal volt, ha gondolatban kiléptünk kisebbségi helyzetünkből, és valami nagyobb szellemi egységbe próbáltunk integrálódni.

– Az 1987-es Idő – korongon ezen a vonalon eljut a végső kérdésekig: a múlt, jelen, jövő szám-

Horváth Anna vendégei vagyunk 1991-ben (dr. Szabó Istvánnal, Szabó István Kevével, Szabó Eszterrel)

bavétele, a honnan jöttünk, hol vagyunk, hová tartunk alapkérdései már a nagy „miért?” felé mutatnak.

– A cím is mutatja, mennyire foglalkoztatt az idő fogalma. A lokális jelenségek csak részben kötötték le a figyelmemet, ért is olyan kritika, hogy nem tükröződik írásaimban a tájegység. Ezzel nem tudtam mit kezdeni: a gondolkodásomat nem tudtam Kárpátalja szűk terében elhelyezni, bár abból kiemelni sem. Aztán a kötet anyagával öt évig packáztak a Kárpáti Kiadónál, majd végül küllemében életem legnagyobb csalódása lett. Pedig Horváth Anna nagyon szép grafikákkal illusztrálta, a borítóját is megtervezte, de az egymás alá préselt verseket addig zsugorították, míg négyzetes borítékká torzították, a grafikákat pedig bélyeg méretűre. Tárgyi mivoltában az egész valami jellegtelen és hitvány dolog lett.

– *Mennyire érezhette magát a kárpátaljai magyar irodalom az illyési ötágú síp részének, integrálódhatott-e a teljes magyar irodalomba? S itt az anyaországi kapcsolódási pontokat az Ön pályájá-*

ra és személyes sorsára is vonatkoztatnám, hiszen a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójának sűrű időszaka az áttelepüléssel zárult, következő kötetei már Magyarországon jelentek meg.

– Nem tervezhettük integrálódásunkat a magyar irodalom egészébe a Szovjetunió belüli elzártság miatt, az is csoda, hogy ez a százhusz-eszresre becsült magyarság annyi művészt, tudóst, jól képzett szakembert ki tudott termelni magából. A Szovjetunió széthullásával, a teljes gazdasági csőd ellenére is, olyan átalakuláson ment keresztül a vidék, ami pozitívan befolyásolta a magyar lakosság önértetét és szellemi terjeszkedését. A kortárs helyi irodalmi életben is szóhoz jutottak elhallgatott szerzők, így Vári Fábrián László, Fodor Géza, s lett annyi értékünk, hogy azt mérlegre tehattük. 1992-ben, a Magyar Írók I. Világtalálkozóján, Keszthelyen fel is szólaltam, és kimondtam, ami rég érett bennem, hogy eljött a megmértetés ideje, bár megítélésünkben aligha ez hozott változást, inkább az idő, az alkotások gyarapodása, a szerzők beérése és a megváltozott politikum.

A 80 éves Horváth Anna köszöntése (Eszter lányommal)

A magánéletben rengeteg jó és fájdalmas dolog történt velem ezekben az években, így kisfiam születése és édesanyám halála, amelyeket csupán két hónap választott el egymástól. A második kötetem előtti várakozásban megpróbáltam szabaddá tenni a gondolatvilágot mindattól, ami elvárásnéppen nehezedett ránk, s ami valójában sem esztétikailag, sem erkölcsileg nem volt összeegyeztethető az értékrendemmel.

– *Ez a felfogás egyszerre jelenik meg nyomasztó észlelésként és bölcs rezignációként A lét dicsérete című, 1991-es kötetében és a címadó szonett-koszorúban is – miközben ekkor történt az áttelepülésük is.*

– Igen, eddigre családdunkkal, gyermekünkkel már Zemplénben élünk, ahol a férjem, dr. Szabó István háziorvosi állást kapott, de átköltözésünk és a könyv megjelenése csak időben esik egybe, egymástól függetlenek, bár a politikai változásoktól nyilván nem. A kötet anyaga még otthon született, majd Ungváron, a Hatodik Síp Könyvek-sorozatban látott napvilágot Balla D. Károly segítségével, ám így nem sokra számíthattam a terjesztésben. Pedig életem

fontos állomása lehetett volna, mert ebben tudtam elhelyezni a fórumot korábban nem kapó verseimet, s a könyv a magyarországi kapcsolatok elmélyülésében is segíthetett volna. Ez a kapcsolat ugyanis korábban, Kárpátaljáról problematikus volt a bürokratikus akadályok miatt: kétévente utazhattunk rokonlátogatás ürügyén, s azt is keresztlevelekkel kellett bizonyítani. Áttelepülésemig csak kétszer sikerült így Magyarországra látogatnom, nem számítva a Forrás és Füzi László irodalmi meghívását Kecskemétre. Ezt a zsenge anyaországi köteléket az átköltözés sem mélyítette el. A szülőföldemet viszont nem engedtem el, az átköltözés után nyertem meg a Magyar Rádió Ungváron meghirdetett drámapályázatát, így született meg a *Párkák* című verses dráma áttételesen Drávai Gizellának emléket állító első, önálló része, amely később még két résszel bővült, majd a Galéria Kiadó adta ki 1993-ban.

Az anyaországi kapcsolódások terén a már említett '92-es Magyar Írók I. Világtalálkozója volt kiemelten fontos esemény, itt ismertem meg például Dobai Pétert, Ladik Katalint, Fodor Sándort vagy a Párizsban élő Forrai Esztert. Történetek újratalálkozások is, így Sumonyi Zoltánnal, akit a drámapályázat során ismertem meg. Nagy Gáspárral is jó viszonyom alakult ki, figyelt rám, követte a dolgaimat, Miskolcon pedig meleg barátsággal fogadott az Új Holnap szerkesztősége és Serfőző Simon. Neki köszönhetem a Felsőmagyarország Kiadónál 1993-ban, *Földközben* címmel kiadott, válogatott és újabb verseimet tartalmazó kötetemet, amelyet magyarországi bemutatkozásnak szántunk a kiadóval együtt.

Az otthoni fórumok, némely kortársam, földim eközben árulásként fogták fel átköltözésünket, sokáig nem is kerültem a palettájukra. Az Együtt folyóirat megjelenése törte meg a jéget, illetve az antológiák esetén is meg-megtaláltak. Benne volt ebben a helyzetben, hogy sehol sem lehettem otthon egészen, ami nem a közérzetem függvénye volt.

– Ez a sem itthon, sem otthon helyzet is hozzájárult a hosszú, tizennégy éves szünethez a következő kötet, a 2007-ben megjelent, rejtélyes című *Vissza a Vízöntőbe megjelenéséig?*

– Igen. Ez valóban nagy kiesés volt, de a könyvkiadáshoz nem voltak eléggé mélyek a kapcsolataim, s a vidéki életforma az addigiakat is elsorvasztotta. Végül Mezey Katalin jóvoltából a Széphalom Könyvműhelynél látott napvilágot a könyv, amely a nagy időciklusokra reagált, arra, hogy az ezredfordulóval, bizonytalan és máig sem tisztázott időhatárral, de átléptünk a Halak több mint kétezer éves ciklusából a Vízöntő új korszakába. A 2000-es esztendőt olyasmi izgalommal éltem meg, mint Jókaiék annak idején a századfordulót.

– A Szapphó a szírtén 2010-es kötetében addig nem jellemző formák jelennek meg. Minek volt köszönhető a kísérletező kedv, a nyitás az antik versvilágra? Eddigre a képzettségének megfelelően, pályája során először, főiskolai katedrához jutott: köszönhető-e az újítás annak is, hogy saját költészetét az irodalomtudomány felől közelíthette meg?

– Egyszer egy bölcs, igényes ember azt mondta nekem, hogy egy új kötetnél nyoma kell legyen a megújulásnak. Ezt megfogadtam, mert magam is szívesen változtatok, de hogy miként ragadják el az embert az újabb ötletek, nem tudom. Arra emlékszem, hogy klasszikus versformát kerestem, amire rá tudom hangolni a gondolataimat és a versbeszédet. Így találtam Szapphó töredékes költészetére, ami éppen által hatott rám erősen, hogy oly kevés maradt meg az írásaiból. Önmagában rendkívüli, hogy néhány strófa alkalmas egy szerző életben tartására már több mint két évezrede. Arra is ráébredtettem, milyen kevés női szerző érthette meg az „örökkévalóságot”, és rejtett konfliktusként ezt is feldolgoztam. Szándékosan nem foglalkoztam Szapphó nemi identitásával, ami annyi érdeklődést vált ki ma is, mert ez életének teljesen magánjellegű természete.

A tanításnak a megújuláshoz, eleve az írásaimhoz nincs igazán köze. A főiskolai katedra mélységesen lefoglalt, és le is választotta rólam az önálló érdeklődés tevékenységét, mivel

Könyvhét, 2013 (Nagy Zoltán Mihály, Finta Éva, Kovács Sándor, Lőrincz P. Gabriella, Dupka György, Szemere Judit)

József Attila-díj, 2019

beterelt a tantárgyak követelményrendszerébe. Inkább leszűkítette a tájékozódásomat, mint bővítette. De ennek is megvolt a jótékony hatása: így kezdtem komolyabban irodalomtörténettel foglalkozni, és e nyolc évi munkám eredménye lett a Sáfáry László munkácsi születésű költő életét és munkásságát feldolgozó, *Hazamegyék* című monográfiám 2016-ban, illetve publikálatlan verseinek összegyűjtése és kiadásuk valamennyi fellelhető Sáfáry-verssel együtt egy önálló kötetben.

– *A Sáfáry-monográfiát megelőzte egy újabb válogatáskötet, a 2013-as Örök partok, méghozzá Ungváron, ám a magyarországi évek terméséből szemezgetve. Mi adta ennek apropóját?*

– Az évek múlásával egyre nagyobb lett a távolság a valós költői tevékenységem és a kárpátaljai jelenlétem között, s egy-egy kivétellel nem igazán tudtak itteni munkásságomról az otthoniak. Ekkor javasolta Dupka György, hogy adjunk ki egy válogatást a magyarországi éveim alatt született írásaimból, így keletkezett az *Örök partok*, az 1990 és 2009 közötti verseimből válogatva.

– *Legutóbb, 2018-ban két kötete is megjelent, az Ötkönyv és A tékozlás genezise. Hogyan torlódtak össze így az események?*

– A véletlen műve, hogy szinte egyszerre jelent meg a két kötet. Az *Ötkönyv* tíz év gondolkodásának, kutatásának a termése, nem véletlen, hogy az esszéversek műfaji megjelölést is használtam rá, miközben öt huszadik századi küzdő lelket igyekeztem megrajzolni. Az ötlet kidolgozása elvitte az időt, de fejlődési ritmusát nem lehetett siettetni, s ezalatt sok minden más is született. Igaz, sokszor éjjel írtam, mert mindeközben neveltem a két gyermekemet, tanítottam, s elláttam két háztartást, az azóta sajnos elhunyt férjem kenézloi szolgálati lakását és a pataki otthonunkat is, ahol az iskolák miatt a hétköznapokat töltöttük. *A tékozlás genezise* című kötetemhez ismét Dupka György érdeklődése kellett, addig kontrollálni sem volt időm a termésemet.

– *Az Ötkönyv öt személy előtt tisztelig. A mélységeiben is játékos Ili könyve fejezetéről tudható, hogy Legeza Ilonának, a megvakult könyvtárosnak íródott, aki nem érhetette meg a kötet kiadását. Mi*

irányította figyelmét a többi fejezet szereplőjére, a Sylvia Plath–Ted Hughes költő-házaspárra, valamint Marie Curie személyére; és nem utolsósorban kire utal Péter?

– Mindegyik „könyv” sok-sok előtanulmányt rejt magában, a legszemélyesebb az *Ili könyve*. Legeza Ilona harminchat évesen vesztette el a látását, utána tanulta meg a számítógép kezelését: a honlapomat is ő készítette el, s több mint háromezer könyvismertetőt írt az Országos Széchényi Könyvtárnak. Megrendítő élmény volt, amikor hatvanéves korában megismertem, s ámulatba ejtett, ahogyan a vakságát kezelte: ráébresztett, milyen fontos ismerni mások erényeit, és hogy ez micsoda témalehetőség. Ilike harcai hozták a többi szereplőmet, de a magam traumáit is beleszőttem a figurákba, Ted Hughes-ba apámét is, azonban a kapcsolódások szövevénye néha csak utólag értelmezhető. Marie Curie *Skłodowska* volt az én igazán megtalált hősöm Ili mellett, ő és a Plath–Hughes-házaspár mintegy folytatása a *Szapphó a szírtén* gondolatsorának: a női alkotók sorsa, szakmai kiteljesedése a magam példáján keresztül is foglalkoztat. Péter alakja is személyes inspirációból fakadt, ám kevés valós élménnyel. A szövegek végül leszakadtak az elsődleges személyről, s így észrevétlenül, de a szándékaimmal nem ellentétesen a bibliai Péter figurája rajzolódott tovább.

– A tékozlás genezise *a korábbiaknál hangsúlyosabban és egyértelműbben jeleníti meg a közösség, a magyar nyelv szerepét és helyét, a haza kérdéskörét – mennyire volt ez szándékos a kontrollálatlan alkotói periódusban?*

– Az ember benne él áramlatokban, érkezik a hírek a világból, bennünket érintő vidékekről, emberekről, az írás pedig olyan prizma, amely magába gyűjti az impulzusokat. A haza fogalma számomra ma is kettős természetű, és ez már aligha fog változni. Lassan már csak a nyelv marad stabil ebben a fogalomkörben, s ezt is kikezdi a társadalmi és politikai környezet. De nem aggódom: amikor megnevezem a gondo-

kat, azzal át is adom az „univerzumnak”, hogy foglalkozzon vele. Bízom valami magasabb rendűben, az emberi leleményben, s abban, hogy a kontárkodások torz végkimenetele nem szokta túlélni önmagát. A végesség nem csak a boldog dolgokra vonatkozik.

– *Jelenleg mi mindenben dolgozik, várható-e mostanában új könyve?*

– A kettős haza-fogalmam a jelenlét tekintetében igen sok gondot okoz, mert sem Kárpátalján, sem Magyarországon nem sikerült eléggé bekerülnöm a köztudatba és az irodalmi élet „sűrűjébe”, ami az önállóságom szempontjából jó, de megterhelő, ha éppen könyvkiadásról van szó. Ez azt is eredményezi, hogy nem vagyok ott a könyvesboltok polcain. Így indokoltá vált egy, a teljes alkotói folyamatot átölelő válogatás szerkesztése, ami 1979-től 2021-ig terjedően mutatja be munkáim fejlődési ívét. Az ötletgazda Jánosi Zoltán volt, akinek hálás vagyok a lehetőségért és a maximalizmusáért, hogy rávett ötleteim továbbfejlesztésére. Ez a kötet *Noé bárkáján rózsátó* címmel kiadás előtt áll a Magyar Naplónál. S persze folyamatosan dolgozom, tavaly megpályáztam az NKA alkotói ösztöndíját, újabb verseskötet megírására vállalkozva. Egy ifjúkori ötletem is előkerült, melyhez képzőművészettel foglalkozó éveimben illusztrációt készítettem. Küzdelmes év az idei, de sok örömet és meglepetést is hozott, s én akkor vagyok rendben, ha a belső szekér gurul, ha van ötletem és inspirációm az íráshoz, és a gyermekeim sorsa is rendezett.

Luzsicza István

Luzsicza István
(1975, Budapest)
költő, szerkesztő,
Fóton él